

Hans Mathlein

Allt är inte guld som glimmar

I Filosofisk tidskrift nr 4 1986 försöker Staffan Carlshamre ”i all enkelhet presentera en del av vad Derrida har att säga om metaforer inom filosofin”. I slutet av artikeln påstår han att det är ett ”faktum att själva begreppet metafor inte låter sig definieras i bokstavliga termer”. Det hade varit intressant att få se något argument för detta ”faktum”, som antyds vara centralt.

Som bekant finns det olika slags definitioner. Med en stipulativ definition *reglerar* man ett visst språkbruk, med en deskriptiv definition *beskrivs* ett existerande språkbruk etc. För mer än tre hundra år sedan visade Pascal i sin eleganta uppsats ”Om den geometriska andan” vilken oreda som uppstår om man inte håller isär olika metoder och syften man kan ha när man vill ge en definition. Ordboks författare försöker (normalt) ge deskriptiva definitioner. Ur hyllan tar jag ner mitt exemplar av *The Concise Oxford Dictionary*, läser och översätter ”ordagrant”:

metafor s. Applikation av namn eller deskriptiv term eller fras till ett objekt eller en handling till vilken den inte är bokstavligt applicerbar (ex *a glaring error, food for thought, leave no stone unturned* — läsaren får här koka ihop egna svenska illustrationer!); instans av detta; . . .

Tvärtemot vad Derrida/Carlshamre påstår tycks det alltså *inte* vara något ”faktum att själva begreppet metafor inte låter sig definieras i bokstavliga termer”. Men antagligen är väl Derrida/Carlshamre inte nöjda med min vederläggning. Kanske skulle de, med mer eller mindre kvasietymologiska resonemang, hävda att flera termer i ovanstående definition ”egentligen är metaforiska”. Tja, enligt vilken innebörd då av ”metafor”? Knappast den som Oxford Dictionary anger! Är det som påstås vara ett faktum om ”begreppet metafor” endast en stipulativ definition i ett visst språkbruk, t ex Derridas? Men en sådan definition är ju helt ofruktbar och löjlig i detta sammanhang, särskilt om man som Derrida (enligt Carlshamre) vill gå till ”attack på själva distinktionen

bokstavlig/metaforisk”!

Att det är svårt att göra en *skarp* definition som är fruktbar mellan ”metaforer” och ”bokstavliga” beteckningar är en självklarhet. Om en beteckning är en metafor eller ej beror ju bl a på hur den används och detta skiftar naturligtvis enormt med sammanhang, syften etc. En annan självklarhet är den att man ofta har nytta av distinktioner som inte är särskilt skarpa. Säger jag om en viss person — ”Han är en räv”, så har ingen läsare någon svårighet att tillämpa distinktionen bokstavlig/metaforisk på termerna i den här satsen.

Är Derrida/Carlshamres påstådda faktum om ”begreppet metafor” ett påstående om ”allmänt språkbruk”? Knappast. Inte heller är det väl ett påstående om språkbruket hos ”metaforforskare”, eftersom detta är ytterst skiftande (t ex hos Nelson Goodman och Donald Davidson som ligger i luven på varandra om hur metaforer bör förstås och analyseras).

Min sista tolkning är att Derrida/Carlshamre kanske har en idé om att ”begreppet metafor” inte i *egentlig mening* ”låter sig” (sic!) definieras i bokstavliga termer.

Huruvida Derrida har något att bidra med i den omfattande diskussionen om ”metaforer”, tycker jag inte framgår av Carlshamres presentation. De idéer som antyds gör på mig ett intryck av naivitet och effektsökeri.

Carlshamre avslutar sin artikel med en zenbuddistisk vers som bl a handlar om en ”gammal stäva” ur vilken botten till slut föll ur:

Intet vatten mer i stävan!

Ingen måne mer i vattnet!

I detta djupsinniga sammanhang skulle jag (godmodigt!) vilja erinra om ett folkligt talesätt: Tomma tunnor skramla mest! □